

PERAŠKA ŠKOLA NAUTIKE

Dok čitamo ove kratke spomene o značajnim ličnostima koje su pisale istoriju naše Boke, nameće se čuđenje i divljenje istovremeno: kakvi su to silni pomorci, mornari, noštromi, oficiri i kapetani izrastali u toj peraškoj školi ratne i trgovačke mornarice - školi čiji se nauk o teškim, mrtvim čvorovima uči uz sijevanje turskih i piratskih sablji, na najčudnijoj isturenoj punti odbrane, gdje vjekovima Turci drže dio zaliva sa desne obale - Risan, Morinj, dio Kostanjice, pa Verige i sve do Herceg Novog. A lijevo od Perasta, ponovo Turci u Orahovcu, pa tek onda hrišćanska Dobrota i Kotor, pa pod Vrmcem- mali Stoliv a na Prčanju, "*najbrži pomorci u Mletcima*" su svojim brzim gaetama, fustama i filukama održavali pomorski poštanski saobraćaj sa Venecijom.

Svi oni u Boki se paralelno i najintenzivnije razvijaju tokom XVI do kraja XVIII vijeka, često bivali jedni drugima rivali a samo rijetko protivnici.

Mladi Peraštani su prve nauke dobijali tradicionalno od opata benediktinaca sa ostrva Sv. Đorđe, a kasnije od franjevac koji su na poziv opštine Perast 1739. organizovali školu matematike i geografije. Sačuvana su i dva rukopisa opata Đorđa iz Verone, jedan pod naslovom *De arte nautica*.

Julije Balović, sakupljač narodnih pjesama, čije ime nosi naša festivalska biblioteka, inače brodski *škrivan*, još je 1693 napisao detaljni priručnik o poslovima broskog pisara koji su zahtijevali znanja u poslovima sa konzulatima, pravnim, trgovačkim, carinskim poslovima, o osiguranju, štetama, sanitetu, smrtnim slučajevima i nizu važnih poslova. Uz poznavanje, piše Balović, obaveznog rječnika od 488 najvažnijih pojmova na italijanskome, grčom, albanskom i turskom jeziku. Učili su se i posebni trgovački računi pretvaranja mjera i različitih sredstava plaćanja po zemljama Mediterana ...

Interesantni su podaci o učešću pomoraca iz Perasta koji plove pod zastavama Dubrovačke Republike iz čijeg se arhiva vidi da je između 1744. i 1761.g. na dubrovačkim brodovima plovilo 86 pomoraca raznih zvanja iz raznih krajeva Boke, posebno Perasta.

U mletačkoj mornarici baš u to vrijeme, 1756.g. na mletačkim brodovima je plovilo 37 oficira, 23 kapetana fregate, korvete i drugih ratnih brodova i 443 mornara – svi iz Perasta.

Ugled peraške pomorske tradicije i škole se ogleda i u pozivu mletačkog Senata peraškom kapetanu Josipu Bronzi radi konsultacija oko izrade *Zbornika zakona trgovačke mornarice* (1722-1724) koji je i izdat 1786. nakon njegove smrti.

Takođe su Peraštani Miho Grubaš, Antun Zambela i Tripo Smekja bili kartografi.

Priređeno po izvoru: M. Milošević Pomorski trgovci, ratnici i mecene, str 95-98.).

***

Već i samo nabranje imena i podataka iz peraške pomorske istorije bi nas daleko odvelo pa ovdje navodimo samo najupečatljivije detalje koji ilustruju duh vremena takvog

pomorskog okruženja, stil života, vladanje i običaje.

Dvojica slavni Peraštana kapetan Marko Martinović i admiral ruske flote Matija Zmajević, svojim djelima i životima povezuju ličnosti i događaje koje smo već pominjali: priču o Vicku Bujoviću, porodične veze, poslove i sudbine, pomorsko obrazovanje pa konačno i Rusiju Petra Velikoga.

KAPETAN MARKO MARTINOVIĆ

Kapetan MARKO MARTINOVIĆ (Perast, 1663-1716) bio je pomorac, učitelj ruskih pomoraca, matematičar, pjesnik, hroničar.

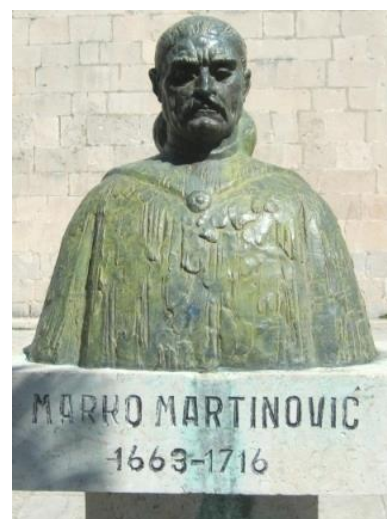
Bio je, već kao dosta mlad, kapetan na mletačkom brodu Sant Antonio a kasnije je držao nastavu pomorstva u Veneciji, gdje su 1697-1698. iz daleke Rusije stigli boljari Petra Velikog. Senat mu povjerava njih 17 koje je poveo na praktičnu nastavu brodom iz Venecije za Dubrovnik i Bari. U Perastu im drži nastavu iz pomorske teorije. Venecija će ga po povratku i izvještavanja u Senatu, nagraditi doživotnom *penzijom*.

Sklon peru i sa velikim interesom za događanja u Perastu, napisat će *Apologiju* kao odbranu Peraštana za ubistvo kontea Vicka Bujovića.

Zapis kapetana Martinovića o karnevalskim igrama u Perastu je arhivski vrlo vrijedan a na italijanskom jeziku opisuje opsadu i osvajanje Herceg Novog od Turaka 1687.godine.

Kapetan Martinović je značajan kao tipični predstavnik peraške škole pomorstva. Možda *perašku pomorsku praksu i učenje* najbolje ilustruje svjedočenje Draga, sina kapetana Martinovića, koji o svojim prvim nautičkim iskustvima iz perioda 1715-1720. godine, kada ima svega 14 godina, priča kao o pasjem životu, pod torturom, batinama i zlostavljanjima od strane kapetana Bronze, na njegovoj tartani gdje ga je ukrcao baš otac Marko. Kada su se sreli sin i otac u nekoj albanskoj luci, spasio je sina muka ukrcaвши ga kod sebe. Ali primjećuje Drago *kako je sve to možda i bilo sa namjerom kako bi od prve vidio kakav je težak pomorski život*.

U Muzeju grada Perasta se nalazi slika nepoznatog autora i prikazuje upravo kapetana Marka Martinovića koji podučava ruske boljare. Maja 2015.god. slika je vraćena sa restauracije i tom prilikom je održano predavanje sa kojega ovdje donosimo glavne akcente.

1697.g. Na dva putovanja Jadranom, primjenjuju naučeno u praksi, a na drugom zadržavaju se u Perastu dva mjeseca 1698.g.

Ova slika govori o najvećoj afirmaciji koju su pomorci iz Perasta stekli u Veneciji, tadašnjoj najmoćnijoj pomorskoj sili. Kapetan Martinović je zaslužan što su se otvorili putevi mnogim Bokeljima, koji su u Rusiji ostvarili sjajne pomorske karijere“.

Ova povijesna slika potječe iz 1711.godine, nastala u želji da se naknadno trajno sačuva uspomena na taj događaj. Također, nije poznat način na koji je stigla u Perast, ali sasvim je sigurno da se slikar poslužio starijim prikazom kao predloškom uz dodatak opširnog teksta koji je originalan.

“Vrijeme stalno potvrđuje vrijednost ove slike kao dokumenta jedne od najvažnijih stranica historije Perasta i početaka organizovanog pomorskog školstva, prvih veza Rusije sa Crnom Gorom i velikih doprinosa pomoraca iz Boke u službi carske Rusije” - istakla je Mihaliček.

Konzervatorica iz Kotora, Jasminka Grgurević se u svom dijelu predavanja osvrnula na oštećenja koja su vremenom nastala na slici, od njene posljednje restauracije u Zadru prije 52 godine, a uslijed njenog boravka na zidu Muzeja i utjecaju promjene temperature i relativne vlažnosti zida i prostorije, kao i načinu restauracije. *“Cilj svih sprovedenih mjera bio je konsolidovati stanje djela, spriječiti njegovu dalju degradaciju unoseći što manje novih materijala u njegovu strukturu, zaštititi mnogoslojnost dokumentarnog dokaza kojeg ova historijska slika nosi. jedini novi korišteni materijal jeste saten lak, nanesen u 2 sloja“.*

(Izvor: radio Dux 1.5.2015.)

Marija Mihaliček, savjetnica Muzeja, govorila je o povijesnoj vrijednosti slike i značaju koje ima za grad Perast:

“Nije pretjerano reći da je historijska slika Kapetan Marko Martinović uči ruske plemiće pomorskim vještinama, jedan od simbola Perasta, a u muzejskoj postavci jedan od najvažnijih artefakata. Umjetnička vrijednost ovog ulja na platnu iskazana je u njegovom sadržaju, odnosno historijsko-dokumentarnoj vrijednosti, a ne u umjetničkoj, koja je gotovo-zanemarljiva.

Ruski car Petar Veliki šalje u Veneciju grupu mladića visokog ugleda iz porodica najvećeg društvenog statusa na pomorsku obuku u kontekstu napora da osnaži Rusiju kao pomorsku silu. venecijanski Senat pitomce Petra Velikog povjerava kap.Marku Martinoviću iz Perasta, cijeneći njegovo pomorsko iskustvo i sposobnosti. Tako sedamnaestorica kneževa i boljara prova teoretska navigaciona znanja stiču u Veneciji

ADMIRAL MATIJA ZMAJEVIĆ

(Perast 1680- Tavrov na Donu, Rusija 1735.)

Perast su sa pravom nazivali kolijevkom Ruske flote. Posebne zasluge za to pripadaju još jednom - čuvenom peraškom pomorcu - Matiji Zmajeviću, koji je prve lekcije naučio na brodovima svog oca kapetana Krsta Zmajevića, istog onog čuvenog Krsta čiju je po-ćerku odveo u Dubrovnik konte Vicko.

Zbog optužbi da je umiješan u ubistvo nasilnog kontea, Matija Zmajević se sklanja od Mlečana kod starog porodičnog prijatelja Petra Tolstoja, sad u Carigradskoj ambasadi, koji ga prima u službu u svojstvu kapetana a zatim šalje u Rusiju.

Polaže ispite lično pred carem i dobija čin kapetana I ranga. Pod admiralom Apraksinom zapovijeda prvim odredom galija, ratnu slavu zadobija u Gangutskoj bitki 1714.g. kada opkoljava i zarobljava 6 švedskih galija i jednu fregatu. A onda 1721, već sa činom kontraadmirala ruske flote, u velikim i važnim bitkama sa Šveđanima prisiljava ih na mir, čime Rusija dobiva prevlast na Baltiku. Postaje vice admiral. Gradi novu rusku flotu, postaje zapovjednik Petrovgrada, dobiva niz ordenja i počasti. 1725. godine Katarina Velika ga odlikuje ordenom Aleksandra Nevskog i činom Admirala ruske flote.

Umro je 1728.g. kao guverner Astrahanske oblasti i zapovjednik Tavrova, glavne ruske rječne ratne baze, a sahranjen je, uz najveće vojne počasti, u katoličkoj crkvi u Moskvi.

Inače, porodicu Zmajević pratimo uredno u Istorijskom arhivu Kotor: dolaze sa Njeguša, selo Vrbe, nakon pada Crne Gore 1499. Nikola, mesar, se pominje u Kotoru 1543, od njega su sinovi Andrija i Vicko, carinici i trgovci, a od njihovih sinova Nikola-Milutin prelazi da živi u Perast, a jedan njegov sin će postati nadbiskup barski Andrija a drugi Krsto, otac je Matije, kasnijeg admirala ruske flote. *Izvor: R.Kovijanić, Kotorski medaljoni str 137-138.*

***

Slavom su se ovjenčali brojni pomorci iz Perasta, kao Julije Balović, kapetan, junak, pisac i pjesnik, Nikola Visković, kapetan i junak iz odbrane Kotora od Barbarose 1539, Vicko Visković kapetan i komandant odbrane Perasta od Turaka 1654, kao i njihovi kasniji čuveni potomci - Alviz Visković zapovjednik "šambeka" u borbi sa Francuzima 1813. i mnogi drugi čiji su životi i djela ugrađeni u ono što nazivamo pomorska slava Perasta i cijele Boke.

Slava admirala Zmajevića je nadahnula člana klapa *ASSA VOCE*, gospodina Mirka Nenezića za stihove i muziku pjesme *Zmaj sjevernih mora* koju je podgorička klapa izvela 2015.godine na XIV Festivalu klapa u Perastu.

ZMAJ SJEVERNIH MORA

U sumrak anđeo obasja peraški vrt,
Pa spusti blagost i nježnost mladom zmaju u skut,
Osjeti radost i čežnju,
U srcu nemir, po tjelumrežu,
Što je do zadnje ure dušu stimala.

Bila je zvijezda što mjesecu poklanja noć,
Pjesma što kamenu podari ljubav i moć,
Bila je želja i strepnja,
Đavo je ka'nu u čašu grijeha,
Pošast je smrvio i krenuo usvjet.

U tuđinu, đe se carske lađe zlate,
U daljine, đe led, so i jedra plamte,
Da nošen vjetrom iz rodni gora,
Živi taj hljeb sa sedam kora,
I bude, vjek-vjekova, zmaj sjevernih mora.

***